

عامل‌های ارتباطی تأثیرگذار بر مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای

پس از برداشت محصولات کشاورزی بخش آسارا، کرج

مهديه السادات میرترابی*^۱، یوسف حجازی^۲ و سید محمود حسینی^۳

چکیده

هدف از این پژوهش، بررسی عامل‌های ارتباطی تأثیرگذار بر مشارکت زنان روستایی بخش آسارا در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی می‌باشد. این پژوهش پیمایشی، از نوع توصیفی-همبستگی می‌باشد. جامعه‌ی آماری مورد نظر شامل زنان روستایی ۱۵ سال به بالا بخش آسارا می‌باشد (N=۲۸۱۰). تعداد ۱۲۰ نفر از زنان روستایی به روش نمونه‌گیری تصادفی با انتساب متناسب انتخاب شدند. روایی محتوایی پرسشنامه با کسب نظرات کارشناسان مورد تایید قرار گرفت. آلفای کرونباخ جهت تعیین پایایی بخش مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی استفاده گردید که مقدار آن ۰/۹۴ بدست آمد. نتایج بدست آمده از تحلیل عاملی نشان داد که مهم‌ترین عامل‌های ارتباطی منابع و داده‌های محلی می‌باشند و پس از آن، به ترتیب منابع و داده‌های سازمانی و ارتباط جمعی می‌باشند که حدود ۶۳/۵ درصد از واریانس را تبیین کردند. نتایج تحلیل همبستگی نشان دادند که رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار بین متغیر وابسته‌ی مشارکت در فعالیتهای پس از برداشت و میزان استفاده از داده‌ها و منابع ارتباطی شامل منابع ارتباطی سازمانی و رسانه‌های جمعی وجود دارد. در تحلیل رگرسیونی به روش گام به گام منابع و داده‌های سازمانی و منابع ارتباط جمعی، در مجموع ۳۲/۶ درصد از واریانس متغیر وابسته‌ی مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای پس از برداشت را تبیین کردند.

واژه‌های کلیدی: عامل‌های ارتباطی، زنان روستایی، مشارکت، فعالیتهای پس از برداشت.

۱- کارشناس ارشد ترویج کشاورزی، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تهران.

۲- دانشیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تهران.

۳- استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه تهران

*- نویسنده‌ی مسئول مقاله: msmirtorabi@yahoo.com

پیشگفتار

سازمان خوار و بار جهانی در برداشت نوین خود از کشاورزی مدرن، فعالیت کشاورزی را از مزرعه تا سفره قلمداد نموده بنابراین، فعالیت‌های پس از برداشت بخشی جدایی ناپذیر از نظام تولید غذا بوده و دربرگیرنده‌ی یکسری عملیات از تولیدکننده تا مصرف کننده می‌باشند. (FAO,2002) اهمیت فعالیت‌های پس از برداشت در اقتصاد جهانی هنوز به گونه‌ی کامل درک نشده است (Heyes,2003). تولید محصولات باغی ایران در سال ۱۳۸۸ بیش از ۱۹ میلیون تن بوده است؛ با این حال، به دلیل نارسایی‌های موجود در سیستم نگهداری، تبدیل و توزیع، ۷ میلیون تن آن در مراحل پس از برداشت ضایع می‌شود که این مقدار معادل ۲۵٪ درآمد نفتی می‌باشد. امور پس از برداشت میوه و سبزی در ایران به صورت دستی و سنتی صورت می‌گیرد و متکی به نیروی انسانی است (APO,2006). مطالعات جتی^۱ (۲۰۰۸)، سیدهوآ^۲ (۲۰۰۷)، بالا و شارام^۳ (۲۰۰۵)، سپهان و همکاران^۴ (۲۰۰۱) و ازکان و همکاران^۵ (۲۰۰۰) نشان می‌دهند که زنان روستایی بیش‌تر از مردان در فعالیت‌های پس از برداشت مشارکت دارند و نیروی کار اصلی این فعالیت‌ها را تشکیل می‌دهند. امروزه اهمیت مشارکت زنان روستایی به گونه‌ای است که بدون حضور آنان امکان دستیابی به توسعه‌ی روستایی و کشاورزی ناممکن است.

مطالعات پژوهشگران (انصاری دزفولی، ۱۳۷۷؛ جتی، ۲۰۰۸؛ بالا و شارام، ۲۰۰۵) نشان داده است انجام فعالیت‌های پس از برداشت، دست‌کم به صورت ابتدایی و با کاربرد وسایل اولیه و آموزش صحیح نیروی انسانی در مراحل گوناگون برداشت، ذخیره سازی، فرآوری و بسته بندی می‌تواند تا حد زیادی ضایعات را کاهش دهد. بنابراین، افزایش مشارکت زنان روستایی به عنوان کنشگران اصلی از راه آموزش و آشنا ساختن آن‌ها با اصول و روش‌های صحیح اقدام‌های پس از برداشت، نقشی مهم در ارتقا کیفیت و جلوگیری از بروز ضایعات ایفا می‌کند.

با توجه به اهمیت مشارکت به طور اعم و فعالیت‌های پس از برداشت به طور اخص در اقتصاد کشور، بهبود وضعیت فعالیت‌های پس از برداشت با کاهش ضایعات در جهت و ایجاد ارزش افزوده، در راستای افزایش بهره وری، کمکی موثر به توسعه‌ی اقتصاد ملی خواهد بود. مبادله‌ی اطلاعات در رشد آگاهی‌های زنان تاثیرگذار است. هرچه امکان مبادله‌ی اطلاعات بین زنان در محیط روستا بیش‌تر باشد، به همان نسبت آگاهی‌های آنان توسعه یافته‌تر و امکان برنامه‌ریزی جهت انتقال دانش

^۱- Jethi

^۲-Sidhu

^۳-Bala & Sharam

^۴-Ceyhan et al.

^۵-Ozkan et al.

و تجارب مربوط به انجام فعالیت‌های گروهی بیش‌تر می‌شود. (حاجیلو و همکاران، ۱۳۸۶) راه‌ها و منابع اطلاعاتی انتقال داده‌ها را بر عهده دارند. بنابراین، توجه به میزان تاثیر استفاده از این عامل‌های ارتباطی در افزایش مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت، اجتناب ناپذیر است. از این رو، لازم است راهبردهای اساسی برای تحقق سیاست‌ها و روش‌های انتقال اطلاعات و فناوری اندیشیده شود، روش‌هایی که در آن اطلاعات و دانش کشاورزی از جمله فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی جریان می‌یابد، اما باید توجه داشت که بسته به نوع منابع قابل دستیابی، مشارکت از منطقه‌ای به منطقه‌ی دیگر متفاوت است.

برخی از پژوهشگران، دلیل عمده‌ی پایین بودن پیشرفت‌های فناوری در کشورهای در حال توسعه را نه به محدودیت عامل‌های تولید بلکه به عدم توسعه‌یافتگی منابع انسانی نسبت می‌دهند. بنابراین، آموزش و ارتباطات دارای کار ویژه بسیار مهمی در تولید سرمایه‌ی انسانی بشمار می‌آید و پژوهشگران گوناگون آن را مورد تاکید قرار داده‌اند. راجرز^۱ (۱۹۹۶) از ارتباطات به عنوان مهم‌ترین عامل مدرنیزه کردن کشاورزی نام می‌برد. مطالعات نشر نوآوری‌ها که به گونه‌ی عمده در کشورهای در حال توسعه انجام گرفته است، مسایل و مشکلات ارتباطات را جداگانه در میان عاملان تولید فناوری (پژوهشگران)، عامل انتقال فناوری (مروجان) و عامل معرف فناوری (کشاورزان) مورد توجه قرار داده‌اند. از جمله مطالعاتی که اهمیت و نقش ارتباطات را در مشارکت زنان روستایی مورد توجه قرار داده‌اند، می‌توان به مطالعات جتی^۲ (۲۰۰۸)، بالا و شارام^۳ (۲۰۰۵)، ورامینی (۱۳۸۲)، صمدی افشار (۱۳۸۱) و امیری نژاد (۱۳۸۰) اشاره کرد.

جتی (۲۰۰۸) و بالا و شارام (۲۰۰۵) نیاز به برنامه‌های آموزشی و آموزش توسط مروجان زن را از عامل‌های موثر بر افزایش مشارکت زنان در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی بیان کرده‌اند.

ورامینی (۱۳۸۲) در پژوهشی با عنوان بررسی عامل‌های موثر بر مشارکت زنان جنگل نشین در حفاظت از جنگل نشان داد که میزان مشارکت در کلاس‌های آموزشی ترویجی، استفاده از نشریات ترویجی، استفاده از جلسه‌های سخنرانی و تعداد تماس با مروج، با متغیر وابسته میزان مشارکت در حفاظت از جنگل‌ها رابطه‌ای مثبت و معنی دار دارد.

صمدی افشار (۱۳۸۱) عامل‌های موثر بر مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی ترویجی در بخش کشاورزی را شامل میزان استفاده از تلویزیون، رادیو و تعداد تماس با مروجان بیان کرده است.

^۱ - Rogers

^۲ - Jethi

^۳ - Bala & Sharam

امیری نژاد (۱۳۸۰) نقش زنان روستایی در فرایند تولید چای در شهرستان لاهیجان را بررسی کرده و به این نتیجه رسیده است که بین سطح سواد، شرکت در دوره‌های آموزشی ترویجی و تعداد تماس با مروج و نقش زنان در تولید چای رابطه‌ی مثبت وجود دارد. در حالی که کاربرد وسایل ارتباط جمعی با نقش زنان در تولید چای رابطه‌ی معکوس دارد.

روی هم رفته، هدف از این پژوهش بررسی عامل‌های ارتباطی تاثیرگذار بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی می‌باشد و بمنظور دستیابی به هدف کلی پژوهش، اهداف اختصاصی به شرح زیر مورد مطالعه قرار گرفتند:

- ۱- بررسی نوع و میزان کاربرد راه‌های ارتباطی و منابع اطلاعاتی به وسیله‌ی زنان روستایی بخش آسارا در خصوص مشارکت در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی.
- ۲- بررسی نوع و میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی.
- ۳- تحلیل عاملی راه‌های ارتباطی و منابع اطلاعاتی مورد استفاده‌ی زنان روستایی در زمینه‌ی مشارکت در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی.
- ۴- بررسی میزان همبستگی عامل‌های ارتباطی و میزان مشارکت در فعالیت‌های پس از برداشت به وسیله‌ی زنان روستایی.
- ۵- تعیین عامل‌های ارتباطی موثر بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی.

روش پژوهش

بخش آسارا در شمال شرق شهرستان کرج واقع شده است و شامل دهستان‌های آسارا، آدران و نسا می‌باشد که در منطقه‌ای کوهستانی قرار گرفته‌اند و آبادی‌های آن‌ها در دره‌های پرشیب و یا برحاشیه‌ی مرتفع کوهها ایجاد شده اند. تنها در این بخش از شهرستان کرج تولید محصولات باغی غالب است که علت اصلی آن آب و هوای مناسب، دسترسی به آب کافی و کوهستانی بودن منطقه است. بنابراین، مهم‌ترین تولیدات باغی شهرستان کرج در مناطق روستایی این بخش صورت می‌گیرد که برای مردم منطقه درآمدزا بوده و معیشت نسبتاً پایداری را برای خانواده‌های روستایی فراهم می‌کند. دلیل انتخاب بخش آسارا، غالب بودن کشت محصولات باغی در این منطقه و مشارکت نسبتاً موثر زنان روستایی در فعالیت‌های باغی می‌باشد.

این پژوهش از نوع توصیفی - همبستگی است. جامعه‌ی آماری این پژوهش عبارت است از کلیه‌ی زنان روستایی ۱۵ سال به بالا و ساکن دایم در بخش آسارا شهرستان کرج که شامل ۲۸۱۰ نفر می‌باشند. نمونه‌ی مورد مطالعه شامل ۱۲۰ نفر می‌باشد که با استفاده از رابطه‌ی کوکران و با

فصلنامه‌ی علمی - پژوهشی زن و جامعه، سال اول، شماره‌ی چهارم، زمستان ۱۳۸۹ ۲۳

روش نمونه‌گیری تصادفی با انتساب متناسب بر مبنای سهم هر دهستان از کل انتخاب گردیده است (جدول ۱).

جدول ۱- جامعه‌ی آماری و حجم نمونه به تفکیک دهستان

بخش	دهستان	جامعه‌ی آماری	درصد از کل	حجم نمونه
	آدران	۱۰۱۸	۳۶	۴۳
آسارا	آسارا	۸۱۴	۲۹	۳۵
	نسا	۹۷۸	۳۵	۴۲
جمع		۲۸۱۰	۱۰۰	۱۲۰

ابزار گردآوری داده‌ها در این پژوهش پرسشنامه‌ای محقق ساخته می‌باشد که با بررسی منابع گوناگون تدوین گردیده است. بمنظور تعیین روایی پرسشنامه از پانل متخصصان استفاده شد. جهت تعیین اعتبار پرسشنامه ضریب الفای کرونباخ بکار گرفته شد که میزان آن برای هر یک از بخش‌های پرسشنامه شامل مقادیر زیر است: میزان استفاده از منابع اطلاعاتی و راههای ارتباطی (۰/۹۱) و میزان مشارکت در فعالیتهای پس از برداشت (۰/۹۴). برای سنجش میزان مشارکت در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی با بررسی مطالعات پیشین مجموعه‌ی ۲۲ گویه ای در یک مقیاس ۶ بخشی (از اصلا تا خیلی زیاد در دامنه‌ی ۰ تا ۵) تهیه گردید و سپس با حاصل جمع پاسخ‌بهای داده شده به گویه‌ها نمره‌ی میزان مشارکت مخاطبان بدست آمد. امتیازات بدست آمده در سه طبقه تقسیم گردید که فاصله‌ی هر طبقه بر اساس تفاوت بالاترین و پایین ترین امتیاز هر متغیر، تقسیم بر سه (به دلیل وجود سه طبقه) برآورد گردید. برای سنجش میزان استفاده از راههای ارتباطی و منابع در زمینه‌ی مشارکت در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی، میزان استفاده از راههای ارتباطی و منابع اطلاعاتی در مجموعه‌ای ۱۱ گویه ای عرضه شد، به گونه‌ای که از مخاطبان خواسته شد تا نظرات خود را در مقیاس ۵ بخشی لیکرت بیان کنند. امتیازهای بدست آمده از مجموع پاسخ‌های داده شده در سه طبقه تقسیم گردید که فاصله‌ی هر طبقه بر اساس تفاوت بالاترین و پایین ترین امتیاز تقسیم بر سه (به دلیل وجود سه طبقه) برآورد گردید.

با توجه به تنوع منابع اطلاعاتی، راههای ارتباطی، ایجاد طبقه بندی منظم، محدود کردن متغیرهای ارتباطی در عامل‌های ارتباطی و هم چنین بمنظور کاهش داده‌ها و شناخت عامل‌های تعیین کننده‌ی ارتباطی در زمینه‌ی مشارکت در فعالیتهای پس از برداشت، انواع متغیرهای مربوط به راهها و منابع مورد استفاده‌ی زنان روستایی در تحلیل عاملی وارد شد و در بخش‌های بعدی پژوهش بکار گرفته شد. بمنظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی نظیر

میانگین و انحراف معیار و آمار استنباطی نظیر تحلیل همبستگی، تحلیل عاملی و تحلیل رگرسیون استفاده گردید.

یافته‌ها

اولویت‌بندی راههای ارتباطی و منابع اطلاعاتی مورد استفاده‌ی زنان روستایی در خصوص مشارکت در فعالیت‌های پس از برداشت، در جدول ۲ نشان داده شده است. بر اساس یافته‌های بدست آمده، زنان روستایی مورد مطالعه، تلویزیون را به عنوان مهم‌ترین راه ارتباطی جهت مشارکت در فعالیت‌های پس از برداشت مورد استفاده قرار داده‌اند. خویشاوندان و رادیو در اولویت‌های بعدی قرار گرفتند. همان گونه که از داده‌های جدول بر می‌آید، نشریات محلی، تعاونی‌های تولید و کلاس‌های ترویجی آموزشی در خصوص دادن اطلاعات به زنان روستایی مورد مطالعه دارای نقشی بسیار کم رنگ بوده‌اند زیرا بیش‌تر زنان روستایی کم سواد یا بی سواد بوده، با شرکت‌های تعاونی ارتباطی محدود دارند و کلاس‌های ترویجی بسیار کمی در خصوص فعالیت‌های پس از برداشت برای زنان روستایی مورد مطالعه تشکیل شده است.

جدول ۲- اولویت بندی راههای ارتباطی و منابع اطلاعاتی مورد استفاده‌ی زنان روستایی در خصوص مشارکت در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی

اولویت بندی	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای	منبع و راه
۱	۱/۰۹۶	۳/۷۸	تلویزیون
۲	۱/۱۵۰	۳/۴۳	خویشاوندان
۳	۱/۱۱۹	۲/۸۷	رادیو
۴	۱/۱۸۴	۲/۲۹	مروجان
۵	۱/۱۷۲	۲/۲۷	همسایگان
۶	۱/۲۴۷	۲/۲۶	ملاقات‌های گروهی
۷	۱/۱۹۵	۲/۱۳	مرکز ترویج و خدمات کشاورزی
۸	۱/۲۳۲	۱/۸۱	دوستان
۹	۰/۹۶۵	۱/۷۷	نشریه‌های محلی
۱۰	۱/۱۶۷	۱/۷۶	تعاونی تولید
۱۱	۲/۱۵۵	۱/۷۱	کلاس‌های ترویجی آموزشی

ماخذ: یافته‌های پژوهش

فصلنامه‌ی علمی - پژوهشی زن و جامعه، سال اول، شماره‌ی چهارم، زمستان ۱۳۸۹ ۲۵

بر اساس یافته‌های بدست آمده از جدول ۳، ۵۹/۲٪ زنان روستایی مورد مطالعه از منابع اطلاعاتی و راههای ارتباطی به میزان کم استفاده می‌کردند و ۳۴/۲٪، ۶/۶٪ از آن‌ها به ترتیب در سطح متوسط و بالا این راهها و منابع را بکار می‌برند.

جدول ۳- توزیع فراوانی زنان روستایی در خصوص میزان استفاده از راههای ارتباطی و منابع اطلاعاتی در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی

میزان استفاده از راههای ارتباطی و منابع اطلاعاتی در زمینه مشارکت در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
کم (۲۹ < امتیاز)	۷۱	۵۹/۲	۵۹/۲
متوسط (۲۹-۴۲ امتیاز)	۴۱	۳۴/۲	۹۳/۴
زیاد (۵۴ > امتیاز)	۸	۶/۶	۱۰۰
جمع	۱۲۰	۱۰۰	

ماخذ: یافته‌های پژوهش

با توجه به تنوع منابع اطلاعاتی و راههای ارتباطی، ایجاد یک طبقه‌بندی منظم، محدود کردن متغیرهای ارتباطی در عامل‌های ارتباطی و هم‌چنین، بمنظور کاهش داده‌ها و شناخت عامل‌های تعیین کننده‌ی ارتباطی در زمینه‌ی مشارکت در فعالیتهای پس از برداشت، انواع متغیرهای مربوط به راهها و منابع اطلاعاتی مورد استفاده‌ی زنان روستایی منطقه در تحلیل عاملی وارد شد. بمنظور تشخیص مناسب بودن داده‌ها در خصوص منابع اطلاعاتی و راههای ارتباطی از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شده است. معنی‌داری آزمون بارتلت در سطح ۱ درصد و مقدار مناسب شاخص KMO در جدول ۴ از مناسب بودن متغیرهای مورد نظر برای تحلیل عاملی حکایت می‌کنند.

جدول ۴- مقدار KMO، آزمون بارتلت و سطح معنی داری آن‌ها برای مجموعه‌ی مورد تحلیل

مجموعه‌ی مورد تحلیل	KMO	آزمون بارتلت	سطح معنی داری آزمون بارتلت
منابع ارتباطی و راههای ارتباطی	۰/۷۴۰	۶۷۷/۸۳۹	۰/۰۰۰

ماخذ: یافته‌های پژوهش

براساس برآورد مقدار ویژه‌ی متغیرها و مشخصات عامل‌های استخراج شده، ۳ عامل برای تبیین ۱۱ متغیر ارتباطی در نظر گرفته شد. در واقع سه عامل دارای مقدار ویژه‌ی بزرگ‌تر از یک هستند و بنابراین، تعداد عامل‌های اصلی می‌تواند ۳ باشد. تبیین کل واریانس با این سه عامل ۶۳/۵۷ درصد است که درصد قابل قبولی می‌باشد (جدول ۵).

بر اساس جدول ۵، بیش‌ترین مقدار ویژه مربوط به عامل نخست، منابع یا راه‌های محلی در حدود ۳۵/۷۹ درصد می‌باشد که در واقع برابر با ۳۵/۷۹ درصد از واریانس تبیین شده با این عامل است و عامل‌های بعدی به ترتیب منابع یا راه‌های سازمانی (۱۳/۹۰ درصد) و منابع یا راه‌های ارتباط جمعی (۱۳/۸۸ درصد) می‌باشند. عامل‌ها با روش واریماکس چرخش داده، متغیرهای مربوط به هر عامل شناسایی شده و عامل‌های جدید بدست آمده نامگذاری شده‌اند که نتایج آن در جدول ۶ آمده است.

جدول ۵- تعداد عامل‌های استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی آن‌ها

عامل‌ها	نام عامل	مقدار ویژه	درصد واریانس تبیین شده	درصد واریانس تجمعی
نخست	منابع یا راه‌های محلی	۴/۲۹۵	۳۵/۷۹۵	۳۵/۷۹۵
دوم	منابع یا راه‌های سازمانی	۱/۶۶۸	۱۳/۹۰۰	۴۹/۶۹۶
سوم	منابع یا راه‌های ارتباط جمعی	۱/۶۶۶	۱۳/۸۸۰	۶۳/۵۷۵

ماخذ: یافته‌های پژوهش

بر اساس نتایج مندرج در جدول ۶ مهم‌ترین منابع اطلاعاتی و راه‌های ارتباطی مورد استفاده جهت یافتن اطلاعات در خصوص فعالیت‌های پس از برداشت از دیدگاه زنان روستایی مورد مطالعه، منابع یا راه‌های محلی است که شامل ملاقات‌های گروهی، دوستان، رهبران محلی، تعاونی تولید، خویشاوندان، همسایگان و نشریه‌های محلی بوده است. پس از آن به ترتیب منابع یا راه‌های سازمانی (کلاس‌های آموزشی ترویجی، مرکز ترویج و خدمات کشاورزی و مروجان) و منابع ارتباط جمعی (رادیو و تلویزیون) بوده است.

جدول ۶- متغیرهای مربوط به هر یک از عامل‌ها و میزان ضرایب بدست آمده از ماتریس

دوران یافته

نام عامل	متغیرها	بار عاملی
	ملاقات‌های گروهی	۰/۸۶۲
	دوستان	۰/۸۵۶
	رهبران محلی	۰/۸۱۱
منابع یا راههای محلی	تعاونی تولید	۰/۸۰۱
	خویشاوندان	۰/۷۱۳
	همسایگان	۰/۵۸۵
	نشریه‌های محلی	۰/۵۵۷
	کلاس‌های آموزشی ترویجی	۰/۷۹۱
منابع یا راههای سازمانی	مرکز ترویج و خدمات کشاورزی	۰/۶۷۴
	مروجان	۰/۵۰۱
	رادبو	۰/۸۴۸
منابع یا راههای ارتباط جمعی	تلویزیون	۰/۷۹۲

ماخذ: یافته‌های پژوهش

میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی در جدول ۷ نشان داده شده است. بر اساس یافته‌های بدست آمده، زنان روستایی مورد مطالعه بیشترین مشارکت را در تهیه‌ی ترشی و شور (میانگین ۳/۷۴)، تهیه‌ی لوشک و برگه (میانگین ۳/۷۳) و تهیه‌ی کمپوت و مربا (میانگین ۳/۶۸) داشته‌اند در حالی که کمترین مشارکت مربوط به عمده فروشی و حمل بار از انبار تا محل فروش را نشان می‌دهد.

جدول ۷- میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی

اولویت	میانگین	گویه
۱	۳/۷۴	تهیه‌ی ترشی و شور
۲	۳/۷۳	تهیه‌ی لواشک و برگه
۳	۳/۶۸	تهیه‌ی مربا و کمپوت
۴	۳/۲۳	جدا کردن میوه‌های ناسالم از سالم
۵	۳/۱۹	تهیه‌ی خشکبار
۶	۳/۰۸	تمیز کردن سبزی‌های ریشه‌ای
۷	۳/۰۵	پاک کردن حبوبات و سبزیجات
۸	۲/۸۹	خشک کردن سبزیجات
۹	۲/۸۳	درجه‌بندی کردن محصولات
۱۰	۲/۶۸	انبار کردن مواد غذایی برای خانه
۱۱	۲/۴۸	جعبه کردن محصولات تازه
۱۲	۱/۸۹	جابه‌جایی محصولات برداشت شده در مزرعه
۱۳	۱/۷۴	وزن کردن بسته‌ها یا جعبه‌ها
۱۴	۱/۶۷	انبار کردن محصولات تازه برای فروش
۱۵	۱/۵۸	ذخیره کردن محصولات تازه
۱۶	۱/۵۶	فروش پس از فرآوری
۱۷	۱/۵۴	بسته بندی فرآورده‌های تولیدی
۱۸	۱/۵۲	حمل بار از مزرعه تا انبار
۱۹	۱/۴۶	فروش تازه‌ی محصول
۲۰	۱/۲۴	آماده کردن انبار
۲۱	۱/۲۳	عمده فروشی
۲۲	۱/۱۳	حمل بار از انبار تا محل فروش

ماخذ: یافته‌های پژوهش

با توجه به نتایج مندرج در جدول ۸، بیش‌ترین فراوانی، یعنی ۶۳ نفر از پاسخگویان (۵۲/۶ درصد) متعلق به آن طبقه‌ای از زنان روستایی‌اند که در فعالیت‌های پس از برداشت مشارکتی در حد متوسط دارند. ۳۰/۸ درصد از زنان روستایی دارای مشارکت بالا در فعالیت‌های پس از برداشت داشته‌اند در حالی که ۱۶/۶ درصد دارای مشارکت پایین در فعالیت‌های پس از برداشت بوده‌اند.

جدول ۸- توزیع فراوانی زنان روستایی در زمینه‌ی مشارکت در فعالیت‌های پس از برداشت

محصولات کشاورزی

میزان مشارکت	فراوانی	درصد	درصد تجمعی
پایین (<۳۵ امتیاز)	۲۰	۱۶/۶	۱۶/۶
متوسط (۳۵-۶۲ امتیاز)	۶۳	۵۲/۶	۶۹/۲
بالا (>۶۲ امتیاز)	۳۷	۳۰/۸	۱۰۰
جمع	۱۲۰	۱۰۰	

ماخذ: یافته‌های پژوهش

رابطه‌ی بین متغیرهای ارتباطی با میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت در جدول ۹ نشان داده شده است. با توجه به شاخص‌ها و با توجه به نوع و ماهیت مقیاس اندازه‌گیری متغیرهای مورد مطالعه در این بخش که از نوع شبه فاصله‌ای هستند، برای تعیین همبستگی بین متغیرها از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. براساس داده‌های جدول ۹ بین میزان استفاده از منابع یا راههای سازمانی (۰/۴۶۹) و میزان استفاده از منابع یا راههای ارتباط جمعی (۰/۳۲۵) با میزان مشارکت در فعالیت‌های پس از برداشت رابطه‌ای مثبت و معنی‌دار وجود دارد. بر این اساس، هر قدر زنان روستایی از منابع یا راههای سازمانی مانند کلاس‌های ترویجی، مرکز ترویج و خدمات کشاورزی و مروجان و منابع یا راههای ارتباط جمعی مانند رادیو و تلویزیون جهت کسب اطلاعات در زمینه‌ی فعالیت‌های پس از برداشت بیش‌تر استفاده کرده بودند، میزان مشارکت بالاتری در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی داشته‌اند.

جدول ۹- همبستگی متغیرهای ارتباطی و مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از

برداشت محصولات کشاورزی

متغیرهای ارتباطی	مشارکت در فعالیت‌های پس از برداشت
منابع یا راههای محلی	R
منابع یا راههای سازمانی	۰/۰۵۴
منابع یا راههای ارتباط جمعی	۰/۴۶۹**
	۰/۳۲۵**

ماخذ: یافته‌های پژوهش

در این پژوهش، بمنظور اندازه‌گیری تاثیر جمعی متغیرهای مستقل ارتباطی ناشی از تحلیل عاملی بر متغیر وابسته‌ی مشارکت، رگرسیون گام به گام بکار گرفته شده است. این روش در آغاز با مقایسه‌ی متغیرهای مستقل ارتباطی، مهم‌ترین متغیر را وارد مطالعه می‌کند و این روند تا زمانی ادامه می‌یابد که هیچ متغیر مستقلی توانایی ورود به مطالعه‌ی رگرسیون را نداشته باشد. نتایج

تحلیل رگرسیون در جدول‌های ۱۰ و ۱۱ آمده است. بر این اساس، دو متغیر منابع یا راههای سازمانی و منابع یا راههای ارتباط جمعی در مجموع توانایی تبیین ۳۲/۶ درصد از تغییرات میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی را دارا هستند. همچنین، مقدار Beta بدست آمده نشان می‌دهد که افزایش یک انحراف استاندارد در متغیرهای یاد شده به ترتیب سبب افزایش ۰/۴۶۹ و ۰/۳۲۵ در انحراف استاندارد متغیر مشارکت زنان در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی می‌گردد.

جدول ۱۰- ضرایب تعیین متغیرهای ارتباطی تاثیرگذار بر مشارکت زنان روستایی در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی

گام	متغیر	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تعیین (R ²)
۱	منابع یا راههای سازمانی	۰/۴۶۹	۰/۲۲۰
۲	منابع یا راههای ارتباط جمعی	۰/۵۷۱	۰/۳۲۶

ماخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۱- اندازه‌ی تاثیر متغیرهای ارتباطی تاثیرگذار بر مشارکت زنان در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی

متغیر	ضریب استاندارد نشده (B)	ضریب استاندارد شده (β)	T	Sig
ضریب ثابت	۵۱/۱۳۳	-	۳۷/۱۸۴	۰/۰۰۰
منابع یا راه‌های سازمانی (X ₁)	۸/۵۳۵	۰/۴۶۹	۶/۱۸۱	۰/۰۰۰
منابع یا راه‌های ارتباط جمعی (X ₂)	۵/۹۱۳	۰/۳۲۵	۴/۲۸۲	۰/۰۰۰

ماخذ: یافته‌های پژوهش

$$Y = a + b_1$$

$$Y = 51.133 + 8.535X_1 + 5.913X_2$$

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بر اساس یافته‌های پژوهش، بیش از نیمی از زنان روستایی مورد مطالعه (۸۳/۴٪)، در فعالیتهای پس از برداشت محصولات کشاورزی، مشارکتی متوسط و بالا داشته‌اند که با نتایج

پژوهش‌های جتی^۱ (۲۰۰۸)، سیدهو^۲ (۲۰۰۷)، بالا و شارام^۳ (۲۰۰۵)، سیهان و همکاران^۴ (۲۰۰۱) و ازکان و همکاران^۵ (۲۰۰۰) مطابقت دارد. در جهت افزایش میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت، لازم است بخش ترویج کشاورزی با تهیه و تدوین برنامه‌های آموزشی مناسب جهت اطلاع رسانی و ارتقا دانش زنان روستایی تلاش نماید و برای ایجاد چنین تغییری ابتدا باید منابع و راههای ارتباطی و اطلاعاتی زنان روستایی مورد توجه قرار گیرند.

رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار بین منابع و راههای سازمانی و میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی که از این پژوهش نتیجه‌گیری شده است، گویای اهمیت این منابع و راهها جهت رساندن اطلاعات و آخرین دستاوردهای علمی در زمینه‌ی فعالیت‌های پس از برداشت و افزایش مشارکت زنان در این فعالیت‌ها می‌باشد. بنابراین، باید نسبت به تقویت زمینه‌های بکارگیری عامل‌های ارتباطی سازمانی (کلاس‌های آموزشی ترویجی، مروجان و مرکز ترویج و خدمات کشاورزی) برنامه‌ریزی لازم صورت بگیرد و به وسیله‌ی این راهها و منابع، داده‌های دقیق و مناسب به زنان روستایی ارائه شود. رابطه‌ی مثبت و معنی‌دار بین منابع و راههای ارتباطی جمعی و میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت نشان می‌دهد که این منابع و راهها (رادیو و تلویزیون) به علت فراگیر و قابل دسترس بودن نقشی مهم در افزایش مشارکت زنان روستایی دارند.

همان گونه که یافته‌های پژوهش نشان داد، حدوداً ۶۰ درصد زنان روستایی مورد مطالعه از نظر میزان استفاده از راههای ارتباطی و منابع اطلاعاتی در سطح پایینی قرار داشتند. با توجه به این مسئله از یک سو و تاثیر مثبت و معنی‌داری میزان استفاده از راههای ارتباطی و منابع اطلاعاتی در شکل‌گیری و بهبود مشارکت در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی، پیشنهاد می‌شود ضمن بهبود میزان دسترسی زنان روستایی به راهها و منابع اطلاعاتی نسبت به برنامه‌ریزی مناسب در جهت تقویت ارتباط بین زنان روستایی با مروجان و عاملان توسعه و سایر منابع و راههای ارتباطی جهت افزایش دانش، اطلاعات و آگاهی در زمینه‌های عملیات پس از برداشت بر اساس نیازهای واقعی زنان روستایی اقدام‌های مفروضی صورت گیرد.

1- Jethi

2- Sidhu

3- Bala & Sharam

4- Ceyhan et al.

5- Ozkan et al.

منابع

- ۱- امیری نژاد، ن. ۱۳۸۰. بررسی نقش زنان روستایی در فرایند تولید چای و نیازهای آموزشی آنان در شهرستان لاهیجان. پایان نامه کارشناسی ارشد ترویج و آموزش کشاورزی. دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات.
- ۲- انصاری دزفولی، م. ۱۳۷۷. نقش آموزش در کاهش ضایعات فرآورده‌های کشاورزی، روزنامه ایران، ۱۳۷۷/۸/۷.
- ۳- حاجیلو، ف؛ خانی، ن؛ تقوی، ن. و مقدم واحد، م. ۱۳۸۶. بررسی عامل‌های تاثیرگذار بر موفقیت تسهیلاتگران زن در ایجاد گروه‌های مستقل زنان روستایی: مطالعه موردی آذربایجان شرقی. فصلنامه روستا و توسعه. ۱۰ (۱).
- ۴- صمدی افشار، س. ۱۳۸۱. بررسی عامل‌های موثر بر مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی و ترویجی در بخش کشاورزی استان آذربایجان غربی. پایان نامه ترویج و آموزش کشاورزی. دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات.
- ۵- ورامینی، ن. ۱۳۸۲. بررسی عامل‌های موثر بر مشارکت زنان جنگل نشین استان مازندران در حفاظت از جنگل‌ها، پایان نامه کارشناسی ارشد، ترویج و آموزش کشاورزی. دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات.
- 6- APO. 2006. Post harvest management of Fruit & Vegetables in Asia-Pacific Region. Published by Asian Productivity organization, Tokyo, Japan.
- 7- Bala, B., and Sharam, S.D. 2005. Contribution of tribal women in temperate horticulture; VII international symposium on temperate zone fruits in the tropics and subtropics-part two. 25 November 2005. Online at: <http://www.actahort.org>
- 8- Ceyhan, V., Ozkan, B., Goldey, P.A., and Ediz, D. 2001. The socio-economic characteristics of women in vegetable farming systems. *Journal of Turkish Agricultural Economics* 6:14-24.
- 9- FAO. 2002. post harvest management. Available at: <http://www.fao.org/AG/ags/agsi/pub/PUB224.html>
- 10- Heyes, J.A. 2003. Post harvest action: the global post harvest forum acta hort. 628. ISHS 2003.
- 11- Jethi, R. 2008. Participation of Farm Women in Potato Production. *Indian Research Journal Extension Education*. 8(1): 63-65.
- 12- Ozkan, B., Ediz, D., Ceyhan, V., and Goldly, P.A. 2000. Women's role in vegetable farming systems in Antalya, Turkey: a gender analysis of labor participation and decision making in the agricultural sector. *Acta Horticulture* 536, 419-437.
- 13- Rogers, E.M. 1996. Diffusion of innovation. New York: Macmillan Co. Inc. 320p.
- 14- Sidhu, K. 2007. Participation pattern of farm women in post harvesting. *STED. Home comm. SCI*, 1(1):45-49.